

Гинда С.М.,

аспірант кафедри інформаційних систем у менеджменті,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Гинда С.М. Інвестиційно-інноваційні пріоритети розвитку інтелектуальної капіталізації економіки України. У статті розкрито основні інвестиційно-інноваційні пріоритети розвитку інтелектуальної капіталізації економіки України. З'ясовано інструменти стимулювання розвитку цих процесів. Визначено проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку економіки. Охарактеризовано елементи інноваційної інфраструктури. Сформульовано висновки та запропоновано напрями вирішення ідентифікованих проблем.

Ключові слова: інвестиції, інновації, освітні кластери, транснаціональні освітні корпорації, освітні онлайн-платформи, бізнес-інкубатори.

Гинда С.Н. Инвестиционно-инновационные приоритеты развития интеллектуальной капитализации экономики Украины. В статье раскрыты основные инвестиционно-инновационные приоритеты развития интеллектуальной капитализации экономики Украины. Выявлены инструменты стимулирования развития этих процессов. Определены проблемы инвестиционно-инновационного развития экономики. Охарактеризованы элементы инновационной инфраструктуры. Сформулированы выводы и предложены направления решения идентифицированных проблем.

Ключевые слова: инвестиции, инновации, образовательные кластеры, транснациональные образовательные корпорации, образовательные онлайн-платформы, бизнес-инкубаторы.

Hynda S.M. Investment-innovative priorities of development of intellectual capitalization of economy of Ukraine. In the article the basic are exposed investment are innovative priorities of development of intellectual capitalization of economy of Ukraine. The instruments of stimulation of development of these processes are found out. Problems are certain investment – innovative development of economy. The elements of innovative infrastructure are described. Conclusions are set forth and directions of decision of the identified problems offer.

Key words: investments, innovations, educational clusters, multinational educational corporations, educational on-line platforms, business-incubators.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У ХХІ ст. стан національної економіки країни визначається її позицією у світі стосовно інвестиційної привабливості, інноваційності, конкурентоспроможності та загального економічного потенціалу.

Сьогодні Україна є державою, що розвивається і прагне інтегруватися в Європейське співтовариство. Зараз вона перебуває у глибокій кризі. Щоб її подолати в умовах зовнішньої агресії з боку РФ, фінансової залежності, різних проблем внутрішнього характеру, необхідно збільшити масштаби інвестицій та інновацій, удосконалити інтелектуальну капіталізацію економіки України. З огляду на напрями інвестиційної діяльності та її зміни в Україні, актуальною залишається проблема поліпшення інвестиційно-інноваційної привабливості [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями інвестиційно-інноваційної політики та інноваційного розвитку держави займалися зарубіжні дослідники, такі як І. Шумпетер, К. Маркс, П. Массе, Дж. Кейнс, С. Фішер, Р. Дорнбуш, Л. Гітман, І. Бланк, К. Макконел та інші, а також багато вітчизняних науковців, таких як В.М. Гесьць, Л.М. Борщ, Т.Й. Товт, О.Є. Кузьмін, Г.І. Климкова, М.В. Гаман, Л.І. Федулова, Б.А. Малицький, А.С. Попович та інші. Однак окремі питання щодо розроблення інвестиційно-інноваційної

політики держави не отримали належного висвітлення та потребують подальшого детального дослідження і вдосконалення.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначити основні інвестиційно-інноваційні пріоритети розвитку інтелектуальної капіталізації економіки України, сформулювати проблеми та запропонувати напрями їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того щоб зрозуміти сутність інвестиційно-інноваційної політики та її вплив на інтелектуальну капіталізацію економіки України, ми розглядаємо окремо кожну категорію. Для підвищення конкурентоспроможності національної економіки особливого значення надається державній політиці, що стимулює розвиток інвестиційної та інноваційної діяльності [2, с. 78].

Так, базовим законом, що регулює інвестиційну діяльність в Україні, є Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р., № 1560-ХІІ, який гарантує захист прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності, загальні умови і порядок державного регулювання [3]. Зауважимо, що загальним недоліком законодавства щодо заохочення інвестиційної діяльності є призупинення дії окремих положень, згідно з якими у інвестора відсутні достатні гарантії

непорушності умов його діяльності. Також спостерігаються можливі винятки з відповідної норми заохочення інвестицій, які не передбачені в нормативному акті, де міститься саме правило.

Недосконалість інституційних засад інвестування в Україні опосередковано засвідчують рейтинги інвестиційної привабливості, такі як Індекс Doing Business; Індекс інвестиційної привабливості та ін. Так, індекс Doing Business засвідчує легкість започаткування бізнесу, отримання дозволів, реєстрації права власності та отримання кредитів, враховує захист інвесторів, режим оподаткування та зовнішньої торгівлі у 189 країнах. Україна серед них займає 96 місце [4]. Позитивними тенденціями в Україні є прогрес у спрощенні системи оподаткування, а негативними – питання банкрутства підприємств, ведення зовнішньоекономічної діяльності та захисту прав міноритарних акціонерів.

В Україні державні органи влади повинні запропонувати методику для удосконалення інвестиційної привабливості країни, що характеризує інвестиційний клімат як сукупність політичних, економічних, законодавчих, регуляторних та інших чинників. За його допомогою визначають ступінь ризику капіталовкладень та можливість їх ефективного використання. В Україні він знаходиться на найнижчих позиціях за всю історію дослідження.

Індекс інвестиційної привабливості в Україні за 2010–2015 рр., за розрахунками Європейської бізнес-асоціації [5], не досягає нейтрального значення.

Позитивним для України є рішення експертів ООН, які відносять її до двадцятки найпривабливіших для прямих іноземних інвестицій країн. Найбільш привабливою галуззю для інвестицій іноземного капіталу в Україні є галузь високих технологій, оскільки в країні є у наявності ефективна освітня база для побудови експортно-орієнтованого ІТ-бізнесу та фінансова, характерні високі відсоткові ставки у банках. Проте сьогодні необхідні інвестиції в такі галузі, як сільське господарство, енергетика, деревообробка, переробка побутових і промислових відходів, туризм, оскільки тоді наша країна стане інвестиційно привабливою.

Позитивна тенденція спостерігається щодо збільшення інвестицій в Україну з ЄС, оскільки країна має порівняно низькі витрати на кваліфіковану робочу силу, місткий внутрішній ринок та зручне географічне розташування на кордоні ЄС.

З вищесказаного можна дійти висновку, що наша держава є непривабливою для інвесторів через незадовільний стан правової, судової та податкової систем.

На нашу думку, в Україні існують такі передумови для залучення інвестицій, як зручне географічне розташування та доступ до ринків ЄС, Росії, сусідство із Середнім Сходом; країна є одним із найбільших ринків Європи (населення понад 42 млн.); населення має великий інтелектуальний потенціал; розвинуті окремі найперспективніші промислові галузі (гірничодобувної, сільськогосподарської, хімічної промисловості, металургії) та є інтерес інвесторів до них.

Такі країни, як США, Люксембург, Фінляндія, Данія, Канада, Ірландія, Швейцарія, Японія є світовими інноваційно-інвестиційними центрами та лідерами в розробленні сучасних технологій та програм-

ного забезпечення. Тут найвища у світі заробітна плата, продуктивність праці [6], а також відбувається підвищення рівня освіченості, доступності знань, розвиток та стимулювання високих технологій та фінансування інформатизації суспільства.

Політика ж України спрямована на збільшення кількості робочого класу, який обмежений тільки професійно-технічною спеціалізацією, не має вищої освіти; широка міграція молоді викликає деградацію суспільства. Також в Україні спостерігається політика щодо недоступності вищої освіти, тобто зменшення ліцензійного обсягу студентів для ВНЗ, закладання високого рівня непрохідності під час здачі ЗНО випускниками шкіл, неможливість використання отриманих сертифікатів через рік, обов'язкова здача ЗНО для потенційних студентів-заочників, скорочення фінансування та одночасне підвищення навантаження викладачів, недоступність навчання для малозабезпечених верств населення та реклама щодо навчання і реалізації молоді за кордоном.

Таким чином Україна руйнує свій високоінтелектуальний потенціал та гальмує економічне зростання, ініціативу та орієнтири населення щодо отримання нових знань і власного інтелектуального розвитку, що негативно відобразиться на національних економічних інтересах. Саме тому, за останніми прогнозами, на початку 2051 р. населення України з вищою освітою становитиме 16,8% від його загального обсягу [6].

Ще одним пріоритетом розвитку економіки України є інноваційна діяльність, яка спрямована на покращення використання ресурсів, підвищення рівня та розширення структури задовольняючих потреб суспільства. Основою розвитку інноваційної діяльності є чинне законодавство України, яке потрібно удосконалити.

Ще однією з перешкод для здійснення інноваційної діяльності та економічного зростання є корупція. За Індексом сприйняття корупції Transparency International Україна в 2016 році посіла 131 місце зі 176 позицій, опинившись поруч із Росією, Непалом, Казахстаном та Іраном.

Рівень економічної свободи також є перешкодою для здійснення інноваційної діяльності в Україні. Фондом The Heritage Foundation та Wall Street Journal щорічно розраховується Індекс економічної свободи. В Індексі економічної свободи 2015 року Україна посідає 162 місце зі 178 країн, у звіті минулого року вона посідала 155 місце [7]. Дослідники відзначають, що Україна погіршила свої позиції за вісьмома з десяти показників, найгірша ситуація – з гарантіями прав власності, інвестиціями, управлінням державними витратами. Україна перебуває на останньому місці з 43 країн Європи, її загальний бал нижчий, ніж загалом у світі. Крім України, до списку країн із «репресивною економікою» входять ще 25 країн. Поруч з Україною в рейтингу – М'янма і Болівія. На основі наведених даних можна стверджувати, що вітчизняна економіка поки не відповідає вимогам інноваційного розвитку.

Отже, в результаті проведеного дослідження виокремлено основні проблеми, що впливають на інвестиційно-інноваційний розвиток України, такі як недосконалість законодавчо-правового забезпечення та умов для забезпечення переходу на іннова-

ційну модель розвитку економіки; корупція; дефіцит фінансових ресурсів для забезпечення інвестиційно-інноваційних програм; знос основних виробничих фондів; незадовільний фінансовий стан підприємств; відсутність ефективного менеджменту на підприємствах; відсутність стимулювання щодо впровадження нових технологій; мала присутність середнього та малого бізнесу в інвестиційно-інноваційній діяльності; нерозвиненість регіональної інфраструктури інвестиційно-інноваційного процесу; відсутність системи моніторингу стану інноваційної діяльності; недосконалість системи забезпечення інноваційної діяльності необхідними інвестиціями, механізмами стимулювання та забезпечення захисту інтелектуальної власності [8].

Для вирішення зазначених проблем в Україні був розроблений Проект «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів» з урахуванням ключових положень, закладених у проекті «Стратегії інноваційного розвитку України на 2009–2018 роки та на період до 2039 року» [9]. Ця стратегія являє собою комплексну модель інноваційного розвитку України на основі чітко визначених стратегічних пріоритетів і ключових заходів. Її мета – забезпечити до 2020 р підвищення впливу інновацій на економічне зростання України в 1,5–2 рази порівняно із сьогоденням, а саме формування нового типу інноваційної системи, забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на основі використання вітчизняного наукового потенціалу та технологій.

Сьогодні Україна має досить вагомий науково-технічний потенціал і в майбутньому здатна забезпечити перехід української економіки до найвищого технологічного укладу, проте натеper у національній економіці домінує ресурсна модель розвитку, для якої характерною ознакою є недостатній розвиток міжнародного науково-технологічного співробітництва [10, с. 22]. Саме тому необхідно, на нашу думку, прискорити розвиток науково-технологічного потенціалу країни. Для цього необхідно через розвиток нових форм науково-освітньої діяльності залучати талановиту молодь у сферу науки та вищої освіти, впроваджувати принципи наскрізної безперервної освіти, проводити спеціальні навчальні курси та тренінги з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у галузі інноваційного менеджменту та трансферу технологій, а також проводити фінансову та інформаційну підтримку наукових колективів, які ведуть пошукові дослідження і розроблення за пріоритетними напрямками [11]. Важливим напрямом розвитку науково-технічного потенціалу України на сучасному етапі є технологічна модернізація національної економіки, підвищення рівня її інноваційної активності, виробництво інноваційної продукції, застосування передових технологій, методів організації та управління господарською діяльністю для поліпшення добробуту громадян і забезпечення стабільного економічного зростання.

Зауважимо, що сьогодні ми спостерігаємо диспропорцію між освітою, наукою та економікою. А основною проблемою в країні є проблема вищої освіти. Ми спостерігаємо занепад матеріально-технічної бази, старіння педагогічних кадрів, низьку заробітну

плату, зниження соціального статусу працівників освіти, застарілу систему управління і фінансування, зростаючу нерівність у доступі до якісної освіти, комерціалізацію освітніх послуг, корупцію, зниження якості освіти та падіння рівня знань і вмінь учнів, моральне старіння методів і методик навчання тощо. Саме тому держава повинна зробити ставку винятково на інтелектуальний капітал. Для підвищення якості вищої освіти в Україні необхідно поєднати освіту з наукою та інноваціями; створити спеціалізовані акредитаційні агентства та громадські організації; ввести постійно діючий моніторинг якості вищої освіти з урахуванням світового, європейського та національного досвіду; запровадити звітність керівництва вищих шкіл та періодичні перевірки діяльності вузів; удосконалювати рейтингову систему оцінювання результатів діяльності вищих навчальних закладів; розробити такі освітні технології, які давали б можливість сформувати активно-діяльну особистість; створити оптимальні умови для інтелектуального розвитку особистості [12].

Для вирішення цих проблем Міністерство освіти і науки представило проект Концепції розвитку освіти на період 2015–2025 років, який визначає основні пріоритети реформи системи вищої освіти в Україні.

Зауважимо, що освітня система неспроможна подолати усі проблеми інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні, тому виникає необхідність для формування просторових освітніх систем. Вони є елементами інноваційної інфраструктури і здатні у співпраці з освітніми, суспільно-економічними, науковими установами й організаціями створити затребуваний інноваційний продукт. Такими своєрідними просторовими системами є освітні кластери, освітні корпорації (університети-підприємства), транснаціональні освітні корпорації, навчально-освітні комплекси, освітні онлайн-платформи тощо. Їх особливістю є наявність науково-освітнього ядра, яке здатне продукувати нові знання та інновації, а також бази для проведення наукових досліджень та їх реалізації, зокрема, і на комерційній основі. Розглянемо діяльність окремих просторових систем в Україні.

Сьогодні в Україні розпочався процес формування мережі вищих навчальних закладів, які все частіше розглядаються з підприємницьких позицій, а студенти, аспіранти, докторанти у таких закладах аналізуються як клієнти освітньої корпорації, що стають покупцями освітніх послуг ВНЗ, на запити яких орієнтується освітньо-навчальна робота викладачів [13, с. 53]. Ми наголошуємо, що ВНЗ сам пропонує ринку новий освітній продукт, і у нього зростає зацікавленість в одержанні доходу, у зміцненні свого іміджу як науково-інноваційного та освітнього центру [14].

Ще одним важливим елементом інноваційної інфраструктури є віртуальні освітні структури, серед яких – освітні онлайн-платформи, які створили цілу індустрію онлайн-освіти. Вони доступні та різноманітні [15]. Освітні онлайн-курси можуть функціонувати як на комерційній основі, так і безкоштовно [16]. За статистичними даними, кількість користувачів, що записалися хоча б на один онлайн-курс, сьогодні досягла 35 мільйонів [17].

Для стимулювання розвитку інвестиційно-інноваційних процесів в Україні необхідно: об'єднати

зусилля для залучення інвестицій в країну органів державної влади, підприємств та установ незалежно від форм власності; створити нову структуру державного замовлення, яка б стимулювала розвиток високотехнологічної, інноваційної продукції; впроваджувати загальнодержавні, галузеві та регіональні інноваційні фонди за рахунок прямих бюджетних інвестицій, які будуть стимулювати залучення коштів промисловості, приватного сектора економіки до фінансування інноваційних проектів і програм; організувати систему надання інформації вітчизняним та іноземним інвесторам про потенційні можливості підприємств, організацій та установ; ефективно використовувати інвестиційні і кредитні ресурси; розробляти інвестиційні та інноваційні програми, проекти, пропозиції для залучення інвестицій на технічне переобладнання підприємств; освоювати нові технології і сприяти створенню інноваційних підприємств [18, с. 156].

Зауважимо і те, що, згідно із Законом України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» було визначено галузі, які сприяють ефективному розвитку виробничого та експортного потенціалів, створюють нові робочі місця, виробляють високотехнологічну продукцію, високоякісні послуги [19]. Ці галузі поділено на стратегічні та середньострокові. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначив стратегічні напрями інноваційної діяльності на 2011–2021 роки [20]: 1) освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергетично ефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії; 2) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій; 3) розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки та ін.

Щодо середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності у цьому законі запропоновані такі заходи, як [20]: 1) розвиток інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технологічних та наукових парків, технополісів, венчурних фондів тощо); 2) першочерговий розгляд заявок на винаходи; 3) пряме бюджетне фінансування та співфінансування; 4) відшкодування відсоткових ставок за кредитами, отриманими суб'єктами господарювання у банках; 5) кредитування за рахунок коштів державного бюджету; 6) кредити, позики і гранти міжнародних фінансових організацій, які залучені державою або під державні гарантії; 7) субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам.

На наш погляд, ще одним вдалим рішенням для уникнення проблем може стати досвід західних країн зі створення проектів з використанням явища «економіки спільної участі», які передбачають здешевлення послуг перевезень, позик, розподілу надлишку благ на основі технопарків, наукових та індустріальних парків, бізнес-інкубаторів, інноваційних кластерів.

Зауважимо, що завдяки ефективному фінансуванню інноваційних проектів і «стартапів» відбувається поява нових технологічних засобів. Тому ми пропонуємо розвивати цей напрям інноваційної

діяльності, а також краудфандинг, заснований на добровільному фінансуванні найбільш інноваційних задумок. Згідно з трактуванням С.О. Кушніра, краудфандинг – це співпраця людей, які добровільно об'єднують свої гроші або інші ресурси разом, як правило, через Інтернет, щоб підтримати зусилля інших людей або організацій [21].

Сьогодні краудфандинг в Україні є новинкою і малорозвиненим явищем. Найбільш ефективним видом краудфандингових платформ вважається краудлендинг, тобто можливість надавати та брати грошові кошти в борг. Це як кредитування фізичними особами фізичних осіб, так і кредитування фізичними особами юридичних осіб, як правило, малого та середнього бізнесу [22]. Варто зауважити, що усі створені в Україні краудфандингові платформи спрямовані лише на такі сфери, як соціальні екологічні та культурні проекти, тобто їх вартість фінансування є низькою. Сьогодні в Україні використовують закордонні краудфандингові платформи. Так, українська компанія SmartAtoms виставила дані для збору коштів на сайті Kickstarter [21], найбільшою українською краудфандинговою платформою є Спільнокошт/BigIdea (www.biggggidea.com), якою профінансовано понад 50 проектів [23].

Зауважимо, що сьогодні населення України не спроможне фінансувати стартапи і нові підприємства, оскільки не довіряє інноваціям підприємств, існує політична нестабільність, низька заробітна плата, високий рівень інфляції. Що стосується авторів ідей, то пропонуємо використати зарубіжний досвід і супроводжувати їх маркетинговим забезпеченням, а також публікувати відео і статті про проекти, проводити конкурси серед «стартап-команд» тощо.

Сьогодні в Україні актуальна стартап-екосистема – це співпраця влади, стартаперів та інвесторів для побудови потужної економіки не лише міста, а й країни. Тому місцева влада повинна давати можливості для розвитку стартаперів, створюючи бізнес-інкубатори, які надають на певних умовах і на певний час спеціально обладнані приміщення та інше майно суб'єктам малого та середнього підприємництва, що розпочинають свою діяльність, із метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності [24]. Під час налагодження співпраці між місцевою владою та стартаперами важливим є залучення інвесторів.

Ще одним варіантом для допомоги у фінансуванні, у забезпеченні приміщенням та порадами є бізнес-акселератор. Це соціальний інститут підтримки стартапів, де найкращі проекти не лише фінансують, а надають кожній команді менторів, професійних експертів, які навчають розвивати проекти до високого рівня, але в обмін на частку в капіталі компанії [24].

Висновки із цього дослідження. З вищесказаного можна дійти висновку, що причинами значного відставання України в інноваційному розвитку є економічна і політична нестабільність, відтік кваліфікованих кадрів за кордон, відсутність розвинутої фінансової системи. Держава повинна створити сприятливі умови для реалізації інновацій та залучення інвестицій з-за кордону. Таким чином, вважаємо, що активізація інвестиційно-інноваційних процесів неможлива без активної державної політики.

Список використаних джерел:

1. Мельниченко О.А. Інвестиційний клімат: сутність та напрямки його покращення в Україні /О.А. Мельниченко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2012. – 14(185). – Ч. 1. – С. 292–295.
2. Мусіна Л. Основні положення переходу до економіки знань: перспективи для України / Л. Мусіна // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. – С. 78–87.
3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р., № 1560-ХІІ.
4. Інформація Світового Банку «Doing Business» за відповідні роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2014>
5. Інформація Європейської бізнес асоціації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/uk/about-eba/indices/investment-attractiveness-index>
6. Шевчук П.Є. Прогноз рівня освіти населення України до 2050 р. [Електронний ресурс] / П.Є. Шевчук, Г.Ю. Швидка // Демографія та соціальна економіка – 2007. – № 1. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11681/08-Shevchuk.pdf>
7. Інформація «The Heritage Foundation», «Index of Economic Freedom» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/download>
8. Демчишак Н. Б. Джерела фінансування інвестиційної діяльності в умовах відкритості економіки / Н. Б. Демчишак // Збірник наукових праць Національного університету ДПСУ. – 2009. – № 2. – С. 46–55.
9. Проект «Стратегии инновационного развития Украины на 2010– 2020 годы в условиях глобализационных вызовов» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48722>
10. Проект Концепции развития образования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/news/43501/>
10. Хамініч С. Проблеми та пріоритети конкурентоспроможності економіки України / С. Хамініч // Економіст. – 2007. – № 2. – С. 22–24.
11. Мацевитий Ю., Тарелин А. Какая все таки наука нужна стране / Ю. Мацевитый, Ф. Тарелин // Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти 169 2000–К.: МЕГА–поліграф. – 2015. – С. 24.
12. Вагнер І.М., Стахів О.Я. Качество высшего образования в Украине. Управление качеством в современном вузе. Труды X Международной научно–методической конференции «Управление качеством в современном вузе» (30–31 октября 2012 г.). Вып. 10. – СПб: МБИ. – 2012. – 163 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://waucondastore.com/kachestvo-vysshego-obrazovaniya-v-ukraine>
13. Романовський О.О. Шляхи впровадження інновацій, підприємництва та підприємницької освіти в системі національної освіти України: Монографія./ О.О. Романовський – Вінниця: Нова книга, 2010. – 416 с.
14. Шевченко Л. С. Транснаціоналізація вищої освіти: сутність, етапи, наслідки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=31470>
15. Prometheus [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://theukrainians.org/prometheus>.
16. MOOCology Learning Hubs [Три українських проекти в сфері інтерактивної освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/lifestyle/1391381-tri-ukrayinskih-proekti-v-sferi-interaktivnoyi-osviti.>]
17. Київський національний торгово-економічний університет [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://knteu.kiev.ua/file/MTc=/d87f90e5eab7630e4cf4b87b407aab8a.pdf>
18. Цадо Г. В. Сутність та значення інвестиційно-інноваційних процесів в системі регіонального розвитку / Г. В. Цадо // Інноваційна економіка. – 2011 – № 1 – С. 154–160.
19. «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць»: закон України від 06.09.2012 р. № 5205–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5205-17> (дата звернення: 30.11.2016).
20. «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»: закон України № 3715–VI від 08.09.2011 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3715-17> (дата звернення: 05.10.2016)
21. Кушнір С.О. Краудфандінг як одна з реальних можливостей фінансування стартапів та перспективи його розвитку в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ej.kherson.ua>
22. Артамонов В. Коли в Україні з'явиться краудфандінг? [Електронний ресурс] / В. Артамонов // Сайт журналу «Forbes Україна». – Режим доступу: <http://forbes.ua/>
23. Спільнокошт – краудфандінг в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bigggidea.com/>
24. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>